

защите и противодействию, а также успешного функционирования в будущем, управление экономической безопасностью предприятия обеспечивает диагностику состояния предприятия, что позволяет правильно изучить комплекс факторов, угрожающих деятельности предприятия.

Определено, что управление экономической безопасностью предприятия занимает особое место в системе управления предприятием, поскольку в условиях рыночной экономики оно усиливает адаптивность и конкурентоспособность бизнеса, обеспечивая интеграцию экономических процессов предприятия и связывая внутренние ресурсы и внешнюю среду.

В целях повышения эффективности управления предприятием предложен теоретико-методологический подход к определению эффективности управления экономической безопасностью на предприятии, который обеспечит возможность четкого выявления угроз и прогнозирования их последствий, обеспечит внутреннюю сбалансированность в деятельности предприятия и соответствие его миссии и стратегического направления приоритетным интересам. Кроме того, предлагается использовать матрицу сравнения эффективности управления экономической безопасностью и суммарного воздействия на уровень экономической безопасности в одном из сценариев (пессимистическом, оптимистическом и наиболее вероятном), которая позволит оценить эффективность управления экономической безопасностью на предприятиях и дать рекомендации по повышению уровня последней, минимизации деструктивных эффектов доминирующих угроз в разрезе отдельных функциональных составляющих экономической безопасности.

Список литературы

1. Суглобов, А.Е. Экономическая безопасность предприятия. Учебное пособие / А.Е. Суглобов, С.А. Хмелев, Е.А. Орлова. - М.: Юнити, 2015. - 639 с
2. Кутукова, Е.С. Экономическая безопасность в призме современных экономических процессов / Е.С. Кутукова. - М.: Русайнс, 2017. - 352 с.

Қазіргі цифрлық экономиканы құру саласындағы Қазақстан Республикасы үшін шетелдік тәжірибе

Р.К. Андарова¹, Н.Н. Ескендір², О. Жанасбай³

¹Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының профессоры, э.ғ.д.

²Экономика және халықаралық бизнес кафедрасының аға оқытушысы

³«Экономика» мамандығы бойынша 1 курс магистранты

ARK_ROZA@mail.ru, Esk_nesip@mail.ru

^{1,2,3}Карагандинский государственный университет имени Е.А.Букетова, г. Караганда

Түйіндеме: Мақалада экономиканы цифрландырудың қазіргі таңдағы маңыздылығын қарастыра отырып цифрлық экономиканың анықтамасына тоқталып, Қазақстан үшін экономиканы цифрландырудағы шетелдік тәжірибелер қарастырылған.

Кілт сөздер: Экономика цифрландыру, цифрлық технологиялар, IT саласы, жаңа технологиялар.

Экономиканы цифрландыру - ең маңызды жаһандық трендтердің бірі. Барлық саясаткерлер мен экономистерге экономиканы цифрландыру – бұл объективті және қайтымсыз процесс болып табылады. Сонымен қатар, экономиканы сәтті цифрландыру жеке бастама негізінде ғана мүмкін емес екені баршаға түсінікті. Ол биліктің барлық деңгейлерінде мемлекеттің пәрменді және тиімді қатысуын талап етеді.

Цифрлық технологиялар қазіргі әлем елдерінің экономикасын дамытуда аса маңызды рөл атқарады. "Цифрлық Қазақстан" - жаңа мемлекеттік бағдарлама, оған сәйкес мемлекет елдегі барлық цифрлық процестерді бақылауға алады, олардың көпшілігі үшін тапсырыс беруші рөлінде сөз сөйлейді. Ұлттық цифрландыру бағдарламасы-қазақстандық өнертабыс емес, мұндай стратегиялар әлемнің 15-тен астам елінде қарулануға алынды.

Көптеген дамыған және дамушы елдер алдағы өзгерістердің болмай қоймайтынын түсіне отырып, экономиканы "цифрландыру" жағына қарай саналы қозғалысты бастады. Бірінші осындай курс АҚШ пен Қытай мәлімдеген, олар бүгінгі күні "сандық" жарыстың бейресми көшбасшылары болып саналады. Олардың соңынан тиісті бағдарламаларды Англия, Еуропалық Одақ елдері, Австралия, Беларусь, Қазақстан және басқа да елдер қабылдады.

АҚШ цифрлық экономика саласындағы әлемдік көшбасшылардың бірі болып табылады [1], ол "ең бастысы цифрлық технологияларды, әсіресе интернетті пайдалану арқылы жүзеге асырылатын электрондық трансакцияларды қолдана отырып жұмыс істейтін экономика" деп түсіндіріледі [2].

Ресей зерттеушісі Н. С. Ревенконың айтуынша, АҚШ-та ақпараттық-коммуникациялық технологияларды белсенді енгізу ХХ ғасырдың соңында басталды, алайда жұмыс негізінен микро деңгейде жүргізілді, яғни компаниялар шеңберінде. "Digital Economy Agenda" ("сандық экономиканың күн тәртібі") деген атауға ие болған мемлекеттік бағдарлама тек 2015 жылдың қараша айында әзірленді.

2016 жылдың наурыз айынан бастап АҚШ-тың шетелдердегі сауда өкілдіктерінде сандық өнімдер мен қызметтерді сатуға жауапты "сандық атташе" лауазымдарын құрудың пилоттық бағдарламасы іске асырылуда. Сонымен қатар, 2017 жылдың қаңтар айында АҚШ сауда министрлігі "Жасыл кітап" жариялады.

АҚШ сандық экономикасының күн тәртібі қарастырылған:

- еркін және ашық интернетті жылжыту (бүкіл әлем бойынша еркін және ашық интернетті жылжыту);

- желіде сенім мен қауіпсіздікті ілгерілету (интернетте сенімділікті ілгерілету);

- қызметкерлер, отбасылар және компаниялар үшін Интернетке қолжетімділікті қамтамасыз ету (қызметкерлер, отбасылар және компаниялар үшін қолжетімділікті қамтамасыз ету));

- зияткерлік меншіктің зияткерлік ережелері арқылы инновацияны жылжыту және жаңа технологиялардың жаңа буынын жылжыту (инновацияларға, зияткерлік меншіктің зияткерлік ережелері көмегімен және келесі буынды қызықты жаңа технологияларды жылжыту арқылы жәрдемдесу) [3].

McKinsey халықаралық консалтинг компаниясының жаһандық институтының "Қытайдың сандық экономикасы жаңа әлемдік үрдісті қалай анықтайды?" баяндамасында атап өтілгендей, Қытай әлемдегі ірі электрондық сауда нарығына ие. Қытай жаһандық цифрландыру құрылымын қалыптастыратын басты күшке айналды, елде сандық жаһандану қарқынды дамып келеді және Қытай көптеген салаларда жаңа әлемдік үрдістерді құрады: өнеркәсіптік инвестициялар, бизнес-модельдер және жаһандық басқару [4].

Атап айтқанда, Қытайда сандық инвестициялар мен инновациялық кәсіпорындардың ең "тірі" жүйесі құрылды. Қытай электрондық коммерция нарығы – әлемдегі ең ірі, оның көлемі әлемдегі электрондық мәмілелердің жалпы сомасының 40% - дан астамын құрайды, бұл ретте 10 жыл бұрын оның көлемі 1% - дан аспады. Бағалаулар бойынша, Қытайдың электрондық сауда мәмілелерінің көлемі Ұлыбритания, АҚШ, Жапония, Франция және Германия бірлесіп алынған сомалық көлемінен асады. Қытайда жеке тұтыну үшін үшінші тараптың қатысуымен мобильді трансакциялардың көлемі АҚШ-тағы тиісті трансакциялардың 1/3 көлеміне тең. 1/3 бүкіл әлем" дара компаниялар " (т.е. біржада тіркелмеген, құны 1 млрд. доллардан асатын бизнес-старттаптар) - Қытайдан.

Сонымен қатар, Қытай түрлі салалардағы Венчурлік капитал көлемі бойынша әлемде үшінші орынға ие. 2016 жылы қаржылық ғылыми-техникалық саладағы венчурлік инвестициялар көлемі бойынша Қытай әлемде 1-ші орын алды (бұл жалпы АҚШ пен Ұлыбританияның 2-ші және 3-ші орын алған инвестициялар көлемінің жиынтығына тең болды), виртуалды шындық, ұшқышсыз автомобильдер, білім беру технологиялары мен құрылғылары, ұшқышсыз ұшу аппараттары және 3D принтерлері сияқты салаларда – 2-ші орын, ал деректер базаларымен, жасанды интеллектпен және машинамен оқытумен байланысты салаларда – 3-ші орын.

2016 жылдың соңында Пекинде Қытай Сандық экономиканың даму деңгейі мен ауқымы бойынша әлемде 2-ші орынға шықты. Интернет ақпарат істері жөніндегі мемлекеттік кеңсенің директоры Жэнь Сюйлинь мәлімдегендей, Қытайдағы сандық экономика ауқымы 2015 жылы 18,6 трлн. юань (шамамен \$ 2,7 трлн. немесе шамамен 14% - ға ЖІӨ-нің ҚХР) [5]. Ағымдағы жылдың сәуір айында Tencent Research Institute баяндамасында сандық экономика бүгінде шамамен 22,77 трлн. юань (\$3,3 трлн), немесе Қытайдың ЖІӨ-нің 30,6% - ы. Boston Consulting Group болжамы бойынша, 2035 жылға қарай Қытайдың сандық экономикасы 400 млн. астам жұмыс орнын құрады.

Ресейдегі цифрлық экономиканы дамыту бағдарламасы 2017 жылдың 6 шілдесінде қабылданды. Бұл құжаттың негізгі постулаты ресейлік виртуалды экономиканың Еуразиялық экономикалық одақтың осы саласымен толық интеграциясы болып табылады. Мемлекет жаңа қаржы саласының жедел ілгерілеуі үшін барлық техникалық және қаржылық жағдайлар жасауға міндеттенеді. Ресейде компьютерлік және телекоммуникациялық жабдықтарды дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Отандық бағдарламалық қамтамасыз етуді ілгерілету компьютерлік техниканың импортталатын әрбір бірлігіне антивирустық бағдарламаларды орнатуды қамтиды. РФ Президенті бұл жаһандық бағдарламаны 20

ғасырдың басында елдің жалпы электрификациясымен салыстырды. Экономикалық прогреске өзінің әсері бойынша бұрын-соңды болмаған Мемлекеттік жобаны орасан жинақталған зияткерлік әлеуеттің арқасында жүзеге асыруға болады [6].

Құжатқа сәйкес, жеті жылдан кейін Ресейде кем дегенде жоғары технологиялар саласында 10 кәсіпорын пайда болады, ал жоғары білім беру жүйесі ІТ саласындағы мамандарға деген сұранысты қанағаттандыра алады. Жалпы Ресей жаңа технологияларды, оның ішінде блокчейнді сегіз бағытта пайдалануды жоспарлап отыр:

- мемлекеттік реттеу;
- ақпараттық инфрақұрылым;
- зерттеулер мен әзірлемелер;
- кадрлар мен білім беру;
- ақпараттық қауіпсіздік;
- Мемлекеттік басқару;
- ақылды қала;
- сандық Денсаулық сақтау.

Мемлекеттік реттеу: 2018 жылға қарай Ресей сандық экономиканы реттеудің негізгі ұғымдары мен принциптерін және экономикалық қызметтің негізгі қатысушыларының міндеттерін заңнамалық деңгейде бекітуі тиіс.

Ақпараттық инфрақұрылым: 2020 жылға қарай ақпараттық технологиялар саласындағы өнертабыстарға патенттер санының айтарлықтай өсуі күтілуде. Бұл үшін Ресей қазіргі заманғы технологияларды дамытумен айналысатын компанияларға салық жеңілдіктерін беруге ниетті. Ғылыми-зерттеу институттары, жоғары оқу орындары мен кәсіпорындар арасындағы өзара іс-қимыл жүйесі енгізілетін болады. Әзірлемелері жаһандық нарыққа шыға алатын жоғары технологиялық кәсіпорындар пайда болады.

Қорытындылай келе: Біріншіден, экономиканы цифрландыру-бұл цифрлық технологиялардың жаһандануы мен дамуының барлық барысына негізделген объективті процесс. Сандық технологияларды жасау арқылы кешіккен елдер әлемдік өркениеттің жиегінде қалу қаупі бар.

Екіншіден, АҚШ пен Қытай цифрлық экономиканы қалыптастыру саласында Ресейді едәуір басып озады, бұл тек экономика ауқымындағы айырмашылықтарға ғана емес, сонымен қатар экономиканы цифрландыру мәселелерінде ресейлік саяси элита мен бизнес-қоғамдастықтың кешігуіне байланысты. Біздің ойымызша, "РФ цифрлық экономикасы" бағдарламасы-бұл алға қадам, бірақ қадам жеткіліксіз. Осы Бағдарламада қойылған сандық параметрлер белгілі бір күмәнге себеп болады.

Үшіншіден, қазіргі заманғы цифрлық экономиканы құру саласындағы шетелдік тәжірибе Қазақстан үшін өте пайдалы болуы мүмкін, ол тек осы кезеңге кіреді. Бізге басқа елдердің тәжірибесінен пайдалы сабақтар алу ғана емес, олардың қателіктері мен кемшіліктерін қайталамау маңызды.

Жалпы, Қазақстан үшін басты сабақ экономиканы табысты цифрландыру мемлекет тарапынан жан-жақты саяси, заңнамалық, ұйымдастырушылық және қаржылық қолдаусыз мүмкін емес.

Әдебиеттер тізімі

1. Ревенко Н.С. Цифровая экономика США в эпоху информационной глобализации: актуальные тенденции //США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – 2017. – №8. – с.78.
2. Oxford Living Dictionaries //https://en.oxforddictionaries.com/definition/digital_economy.
3. Ревенко Н.С. Цифровая экономика США в эпоху информационной глобализации: актуальные тенденции //США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – 2017. – №8. – с.84.
4. Digital Economy. Information of the U.S. Department of Commerce //<https://www.commerce.gov/news/blog/2015/11/commerce-departments-digital-economy-agenda>.
5. Ревенко Н.С. Цифровая экономика США в эпоху информационной глобализации: актуальные тенденции //США – Канада: Экономика – Политика – Культура. – 2017. – №8. – с.84.
6. Скаковский Л.Р. Зарубежный опыт в сфере создания современной цифровой экономики: выводы и уроки для Республики Казахстан// <http://isca.kz/ru/analytics-ru/2327>